

Ρόμπερτ Ρόουλαντ Σμιθ

Περίπατος με τον Πλάτωνα

Τα ορόσημα στη ζωή μας

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: DRIVING WITH PLATO

Από τις Εκδόσεις Profile Books, Λονδίνο 2011

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Περίπατος με τον Πλάτωνα**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Robert Rowland Smith

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Έφη Τσιρώνη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Γιώργος Κασαπίδης
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ – ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Γιώργος Παζάλος

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Άγγελος Ελεύθερος & ΣΙΑ Ο.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Κωνσταντίνα Παναγιώτου & ΣΙΑ Ο.Ε.

© Robert Rowland Smith Ltd, 2011

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2012

Πρώτη έκδοση: Ιανουάριος 2012, 2.000 αντίτυπα

ISBN 978-960-496-509-0

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτί.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοίου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομαχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

Ρόμπερτ Ρόουλαντ Σμιθ

Περίπατος με τον Πλάτωνα

Τα ορόσημα στη ζωή μας

Μετάφραση: Έφη Τσιρώνη

*Στη Ζόι, στην Έσθερ και στην Ίντεν,
καθώς ο καιρός περνά*

Όλος ο κόσμος είναι μια σκηνή, κι οι άνθρωποι,
Κι οι άντρες κι οι γυναίκες όλοι παίζουν: βγαίνουν
Και μπαίνουν· κι ο άνθρωπος στον βίο του όλον
Παίζει μέρη πολλά, κι οι πράξεις είν' εφτά,
Οι εφτά ηλικίες: πρώτα νήπιο, μυξοκλαίει
Στα χέρια της νταντάς του· απέ το σχολιαρούδι
Γκρινιάρικο με σάκα κι άσπρο μούτρο πρωινό,
Σέρονεται σαν κοχλιός ανόρεξα για το σχολειό·
Μετά 'ναι ο εραστής, αχνίζει σαν καμίνι
Και φτιάνει θρηνωδίες για το φρούδι της καλής του·
Μετά ο στρατιώτης, όλο ιδιότροπες βλαστήμιες,
Γενάτος σαν λεοπάρδαλη, ψωροφιλότιμος,
Έτοιμος για καβγά, πάει για τη φούσκα φήμη κι ως
Του κανονιού τη μπούκα. Απέ 'ναι ο δικαστής,
Με στρογγυλή κοιλιά, θρεμμένη με κοτόπουλα,
Με μάτι βλοσυρό, καλοκομμένο γένι
Κι όλο σοφά ρητά και φράσεις της ρουτίνας·
Παίζει κι αυτός τον ρόλο του· η έχτη ηλικία παίζει
Τον κοκαλιάρη παντουφλάτο Πανταλόνε,
Με τα γυαλιά στη μύτη, πλάι το πουγκί του,
Η βράκα του η βασταγερή, καινούργια ακόμα,
Φαρδιά σαν ένας κόσμος για τις ζαρωμένες του άτζες·

Κι η αντρίκεια του η φωνάρα, που ξανάγινε
Παιδιάτικη ψιλή, στριγκλίζει και σφυρίζει.
Η τελευταία σκηνή, που κλείνει την αλλόκοτη,
Γιομάτη επεισόδια ιστορία τούτη,
Είναι το ξαναμώραμα κι η πλέρια λησμονιά,
Ούτε δόντια, ούτε μάτια, ούτε αίστηση, ούτε τίποτα.*

* Ουίλλιαμ Σαίξπηρ, *Όπως αγαπάτε*, πράξη II, σκηνή vii,
μτφρ. Βασίλης Ρώτας, Επικαιρότητα, Αθήνα 1989. (Σ.τ.Μ.)

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	13
1. Γεννιέμαι	19
2. Μαθαίνω να βαδίζω και να μιλάω	31
3. Αρχίζω το σχολείο	49
4. Μαθαίνω ποδήλατο	67
5. Δίνοντας εξετάσεις	87
6. Το πρώτο φιλί	105
7. Χάνω την παρθενία μου	123
8. Παίρνω δίπλωμα οδήγησης	141
9. Η πρώτη μας ψήφος	161
10. Πιάνω δουλειά	179
11. Ερωτεύομαι	197
12. Τα δεσμά του γάμου	213
13. Αποκτώ παιδιά	231
14. Μετακομίζω	249
15. Περνάω την κρίση της μέσης ηλικίας	269
16. Παίρνω διαζύγιο	285
17. Συνταξιοδοτούμαι	303
18. Ζω την τρίτη ηλικία	319
19. Αποχωρώ με σιλι	337

Μετα-ζωή	357
Βιβλιογραφία	363
Ευρετήριο	367
Ευχαριστίες	371

Εισαγωγή

ΦΑΝΤΑΣΤΕΙΤΕ ΟΤΙ ΜΠΑΙΝΕΤΕ ΜΙΑ μέρα στο αυτοκίνητό σας και μόλις το βάζετε μπρος, ανακαλύπτετε ότι έχει μετατραπεί σε μηχανή του χρόνου. Αντί όμως ν' αρχίσει να σας εκσφενδονίζει μπρος-πίσω στην ιστορία του πλανήτη, όπως έκανε το διάσημο εφεύρημα του Χ. Τζ. Γουέλς, το αμάξι σας εστιάζεται στην ιστορία της ίδιας σας της ζωής. Σας πηγαίνει πίσω, στα νηπιακά σας κλάματα και ξεφωνητά, περνάει την πύλη του σχολείου όπου παρακολουθείτε ένα μάθημα αριθμητικής και σταματάει δίπλα στη στάση του λεωφορείου για να παρατηρήσει τον έφηβο εαυτό σας στο πρώτο του φιλί. Μετά, επιταχύνει με κατεύθυνση τα ώριμα χρόνια σας, για να σας δει, ας πούμε, να παραδέροντε στην κρίση της μέσης ηλικίας ή να ξεφαντώνετε στο πάρτι της συνταξιοδότησής σας. Κι όταν ο θάνατος υψώσει το ανάστημά του στον ορίζοντα, το αυτοκίνητο δε φρενάρει απότομα – αντίθετα, πλησιάζει σιγά σιγά για να ρίξει μια ματιά στο τι μπορεί να υπάρχει παραπέρα. Αυτό είναι το συνηθισμένο και μαζί εντελώς ασυνήθιστο ταξίδι που θα σας προσφέρει ετούτο το βιβλίο.

Και θα έχετε και παρέα. Κοιτάξτε στη θέση του συνοδηγού και θα δείτε τον Πλάτωνα αυτοπροσώπως, με τη γενειάδα του ν' ανεμίζει στο ανοιχτό παράθυρο. Δεν ήρθε απλώς για τη βόλτα· βρίσκεται εδώ για να σας βοηθήσει να ξεδιαλύσετε το νόημα των πραγμάτων. Για παράδειγμα, σας παρατηρεί να ερωτεύεστε και σας εξηγεί το πώς αυτή η καθαρά ανθρώπινη εμπειρία σας συνδέει με το θεϊόν. Κοιτάξτε στην πίσω θέση και, στριμωγμένους εκεί, θα δείτε ένα σωρό συγγραφείς, διανοητές, ζωγράφους και άλλους γκουρού, όλους παραπάνω από πρόθυμους να σχολιάσουν ό,τι βλέπουν και να σας προσφέρουν τα φώτα τους. Ο Λουί Αλτουσέρ, ο Γάλλος μαρξιστής, εξηγεί το πώς η πύλη του σχολείου θα μπορούσε θαυμάσια να είναι η είσοδος σε μία φυλακή. Σε ρόλο ηδονοβλεψία, ο Λεονάρντο ντα Βίντσι σας κρυφοκοιτάζει καθώς χάνετε την παρθενιά σας και σταθμίζει το κατά πόσο θα φανείτε αντάξιος του ιδεώδους της αγνότητας, όπως την απέδωσε ο ίδιος με το χρωστήρα του στην *Παρθένο των Βράχων*. Ο Τζον Μίλτον σας παρακολουθεί να προσπαθείτε να ξεπεράσετε ένα άσχημο διαζύγιο και σας παρηγορεί λέγοντάς σας ότι δεν υπάρχει λόγος να νιώθετε άσχημα – θα μπορέσετε να ξαναβρείτε τον χαμένο παράδεισο. Για το ζήτημα της απόκτησης παιδιών θα σας μιλήσει ο Χέγκελ, ο Λοκ θα σας πει με ποιο τρόπο μαθαίνουν αυτά τα παιδιά να μιλάνε και ο Τολστόι θα σας συμβουλέψει για το πώς θα καταφέρετε να τα ελέγξετε ώστε να μη σας ζαλίζουν με την πολυλογία τους. Είναι εκεί αυτοί οι φωτισμένοι της ιστορίας των ιδεών, σαν φασαριόζικη παρέα χολιγουντιανών αστέρων, είναι εκεί

για να σας πείσουν, να σας πληροφορήσουν, να σας προειδοποιήσουν και να σας διασκεδάσουν καθώς θα περνάτε από τα ορόσημα της ζωής σας.

Βέβαια, πολλά από αυτά τα ορόσημα είναι φυσικά: η γέννηση, η εκμάθηση της βάδισης και της ομιλίας, τα γηρατειά και ο θάνατος. Εξίσου πολλά όμως είναι πολιτιστικά, παρά το γεγονός ότι κατόρθωσαν να γίνουν αποδεκτά ως σχεδόν αναπόφευκτα περάσματα. Σ' αυτά περιλαμβάνονται η πρώτη μέρα στο σχολείο, η απόκτηση της άδειας οδήγησης, η αλλαγή κατοικίας και ο γάμος. Αντίθετα από τα απλούστερα ζώα, εμείς οι άνθρωποι δεν ακολουθούμε τη βιολογική μας μοίρα προσπαθώντας απλώς να τα φέρουμε βόλτα, παρότι, ακριβώς όπως και αυτά, υποκειμέθα στους νόμους της ανάπτυξης, της πείνας, της φθοράς και της αναπαραγωγής. Δημιουργούμε γύρω μας δομές, είτε είναι υλικές, όπως τα σπίτια, είτε θεσμικές, όπως τα σχολεία και οι κυβερνήσεις, δομές οι οποίες προσλαμβάνουν ικανή αντοχή και αυτονομία ώστε να αποκρύπτουν την καταγωγή τους από το βιολογικό ον που τις δημιούργησε. Είμαστε δημιουργήματα τόσο της φύσης όσο και του πολιτισμού, κι ετούτο το βιβλίο εξετάζει και τις δύο αυτές αλληλένδετες πτυχές της ζωής μας.

Δεκαετίες ατομικισμού μάς έχουν διδάξει ότι, παρά τη μοναδικότητά μας, η τροχιά μας μέσα σ' ετούτο τον κόσμο είναι κατά κύριο λόγο κοινή. Πραγματικά, κάποιοι θα πλουτίσουν, αρκετοί θα ζήσουν στην ένδεια και πολλοί περισσότεροι θα περάσουν ολόκληρη τη ζωή τους πασχίζοντας να βελτιώσουν ό,τι τους κληρώθηκε με τη γέννησή τους· αυτά τα παιχνίδια της τύχης, ωστόσο, σπάνια

διαφοροποιούν το δρόμο της ζωής πάνω στον οποίο πορευόμαστε όλοι. Όλοι μας γεννιόμαστε, όλοι μας ερχόμαστε σε επαφή με τους άλλους και όλοι μας πεθαίνουμε. Δε θα διαβούμε όλοι τα ορόσημα που θα εξετάσω εδώ, κι ούτε αυτά θα εμφανιστούν απαραίτητα με την ίδια σειρά, αναμφίβολα όμως πρόκειται για σημαντικά γεγονότα, οικεία σε όλους μας, αν όχι από προσωπική εμπειρία, σίγουρα από αυτή της παρατήρησης των κοντινών μας ανθρώπων. Το παράξενο είναι ότι η εξοικείωση με αυτά τα ορόσημα δεν αποτελεί εχέγγυο για την κατανόησή τους: μπορεί, ας πούμε, να έχετε πάει σε δεκάδες γάμους χωρίς ποτέ να έχετε σκεφτεί το νόημά τους, κι ακόμα κι αν το σκεφτήκατε, ίσως να εξακολουθείτε να βρίσκετε το τελετουργικό κάπως περιέργο. Δε θα ήταν υπερβολή να πει κανείς ότι υπάρχει κάτι δυσνόητο στα συνηθέστερα των πραγμάτων: το γεγονός ότι όλοι μας έχουμε περάσει από επαγγελματικές συνεντεύξεις ενισχύει την πιθανότητα να τις εκλάβουμε ως δεδομένες και άρα να μην επιχειρήσουμε ποτέ να φτάσουμε στην ουσία τους. Έτσι λοιπόν, με συντροφιά διάφορους διανοητές, θα εξετάσουμε εδώ όσα τέτοια γεγονότα συχνά παραμένουν αδιερεύνητα. Πρόκειται για μια διαδικασία που θα μας βοηθήσει να εντρυφήσουμε λίγο βαθύτερα στις καθοριστικές στιγμές και στα μεταβατικά στάδια της ζωής μας.

Ορισμένοι μπορεί να αντιτάξουν ότι η ζωή κυλάει ομαλότερα ακριβώς όταν δεν την αναλύεις τόσο πολύ. Ναι, αλλά υπάρχει ανταμοιβή στην ικανότητα να μπορείς να στοχάζεσαι πάνω σε τέτοια θέματα, ειδικά αν αυτός ο στοχασμός διαπνέεται από το πνεύμα των διανοητών που

φρόντισα να στριμώξω στο αυτοκίνητό μου (και δεν ασχολήθηκα μόνο με την ενίοτε απαγορευτική υψηλή διανόηση: στο κείμενο που ακολουθεί θα βρείτε, για παράδειγμα, αποσπάσματα από το παιδικό βιβλίο *Μια κάμπια πολύ πεινασμένη*, καθώς και αναλύσεις για κινηματογραφικές ταινίες όπως το *Θέλημα και Λουίζ* ή για τηλεοπτικές σειρές όπως η αμερικανική *Curb Your Enthusiasm*). Ο στοχασμός, λόγου χάρη, πάνω στην κρίση της μέσης ηλικίας ίσως μας βοηθήσει στην αποτροπή της. Η βαθύτερη κατανόηση όσων προϋποθέτει η διαδικασία της εκμάθησης της βάδισης και της ομιλίας ίσως μας βοηθήσει να γίνουμε σοφότεροι γονείς. Η εξέταση της εμπειρίας της γέννησης θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε σε βάθος αυτό το θαύμα. Αν η ζωή είναι ένα μυστήριο, τότε ας εκμεταλλευτούμε τα μέσα που έχουμε στη διάθεσή μας, κι ας ριξουμε πάνω σ' ετούτο το μυστήριο λίγο φως. Εξάλλου, όπου το ερώτημα για το νόημα της ζωής αποδεικνύεται πολύ μεγάλο για να είναι βοηθητικό, ο διαχωρισμός σε ορόσημα μπορεί να μας ανοίξει το δρόμο.

Ο περίπατος με τον Πλάτωνα θα μας κάνει να δούμε με φρέσκια ματιά τις στιγμές που καθορίζουν το υπερβολικά σύντομο ταξίδι του αυτοκινήτου μας πάνω στη γη. Σ' αυτή τη διαδρομή, ορισμένες πραγματικά αξιοσημείωτες ιδέες μάς περιμένουν να τις εξερευνήσουμε.

Τεντέμαι

Ο ΖΑΝ-ΛΙΚ ΓΚΟΝΤΑΡ, ο πατριάρχης του πρωτοποριακού κινηματογράφου, είχε δηλώσει ότι κάθε ιστορία χρειάζεται μια αρχή, μια μέση κι ένα τέλος – αλλά όχι απαραίτητα μ' αυτή τη σειρά. Και η ιστορία της ζωής μας;

Αν μιλάμε σε κάποιο φίλο, μπορούμε ν' αρχίσουμε την ιστορία της ζωής μας με την πρώτη μας αγάπη ή την τελευταία μας δουλειά, για παράδειγμα, και να συνεχίσουμε προς τα μπρος ή προς τα πίσω, κάνοντας την ιστορία μας να μοιάζει με κάθε άλλη ιστορία που κόβεται και ράβεται με χίλιους δυο τρόπους, με όλα αυτά τα τεχνάσματα δηλαδή που υπονομεύουν την απλή ιδέα της αρχής, της μέσης και του τέλους. Σίγουρα δεν είναι απαραίτητο να ξεκινήσουμε με τη γέννησή μας.

Όταν πρόκειται, ωστόσο, για τη ζωή μας όπως τη ζούμε, ένας άλλος νόμος μπαίνει σε εφαρμογή: η ζωή μας όπως τη ζούμε είναι προσαρτημένη σ' ένα βιολογικό σασί και το σασί του σασί είναι ο πραγματικός χρόνος, ο οποίος για μας αρχίζει τη στιγμή που ξεγλιστράμε από τη μήτρα της μητέρας μας. Η ιστορία της ζωής μας και η ζωή μας όπως

τη ζούμε υποδηλώνουν δύο πολύ διαφορετικά πράγματα. Από τη μια υπάρχει η βιολογική πρόοδος μας και από την άλλη η εξιστορημένη, διορθωμένη εκδοχή της. Στο πνεύμα του Γκοντάρ, ο Μάρτιν Έιμς έγραψε κάποτε ένα μυθιστόρημα με τίτλο *Το βέλος του χρόνου*, ένα βιβλίο το οποίο «ξεκινάει» την ιστορία από το τέλος και προχωρεί προς την αρχή – αλλά βέβαια στα μυθιστορήματα όλα είναι δυνατά. Αν όμως συζητάμε για τη ζωή μας όπως τη βιώνουμε, αυτή η ενσωματωμένη χρωματιστή μπάρα που ξεκινάει από μία αφετηρία και τελειώνει σ' ένα τέρμα δεν μπορεί να οδηγεί παρά μόνο προς μία κατεύθυνση.

Και με όποιο τρόπο κι αν φανταζόμαστε ετούτη την αφετηρία, δεν μπορεί παρά να είναι αυτό καθαυτό το κοσμοϊστορικό γεγονός της γέννησής μας. Η γέννηση σηματοδοτεί την αρχή της ζωής, ανεξάρτητα από ομφάλιους λώρους, πλακούντες και αμνιακά υγρά. Κανένας δε γεννιέται στα σαράντα του, κι αν μια τέτοια προοπτική μάς κάνει να φρίτουμε, αυτό συμβαίνει επειδή η ζωή μάς δίνεται μόνο από την αρχή της – ένα δώρο που ποτέ δεν είναι μεταχειρισμένο ή ανακυκλωμένο, αλλά που πάντα παραδίδεται ολοκαίνουργιο. Για να χρησιμοποιήσω ένα κλασικό αφηγηματικό τέχνασμα, μια ζωή που ξεκινάει *in media res* (στη μέση των πραγμάτων) είναι αδιανόητη: η γέννηση και η αρχή πηγαίνουν χέρι με μικροσκοπικό χέρι. Κι ακόμα, επειδή ακριβώς πρόκειται για την αρχή κάποιου οργανισμού (του δικού μας δηλαδή), τη δημιουργία του αδημιούργητου, αυτή η ενέργεια της αρχής είναι επίσης καταλυτική, μια εξάρθρωση της ευθείας γραμμής πάνω στην οποία ένας-χωρίς-εμάς-κόσμος θα εξακολού-

θούσε σε άλλη περίπτωση να πορεύεται. Η γέννησή μας είναι η εποικοδομητική διακοπή η οποία μεταβάλλει την εικόνα των πραγμάτων, αναγκάζοντάς τη να επαναδιευθετηθεί και να επαναπροσδιοριστεί γύρω από τον νεογέννητο εαυτό μας. Πολύ περισσότερο από τη συμπλήρωση ενός κενού, είναι το πλάσιμο σε ουσιαστική μορφή μίας πρώην ανύπαρκτης κουκκίδας. Με τον δικό μας μικρογραφικό τρόπο, αποτελούμε ένα μοναδικό κοσμοϊστορικό γεγονός, μία μικρή Μεγάλη Έκρηξη.

Το γεγονός ότι η ζωή αρχίζει με τη γέννηση φαίνεται να είναι ένα από τα πιο στέρεα δεδομένα πάνω στα οποία μπορούμε να βασίσουμε την αναζήτησή μας. Ωστόσο, και παρά το γεγονός ότι ζούμε στην εποχή των υπερήχων και των ευκαιριών που αυτή η τεχνολογία μάς προσφέρει για να εξιχνιάσουμε το εσωτερικό της μήτρας μέσα στην οποία μεγαλώνει το έμβρυο, οι ιδέες μας για το πότε αρχίζει η ζωή φαίνεται πως είναι πιο συγκεχυμένες από ποτέ. Πολλοί εξακολουθούν να πιστεύουν ότι η ζωή αρχίζει με τη γέννηση, άλλοι υποστηρίζουν ότι ξεκινάει με τη σύλληψη και μερικοί επιμένουν ότι ξεκινάει κάπου ανάμεσα στις δυο, στην αρχή άνθιση της συνειδητότητας του εμβρύου – εννοώντας ότι στην αρχή της χρωματιστής μπάρας υπάρχει μια γκριζα περιοχή.

Εκείνο που κάνει την περιοχή γκριζα δεν είναι μόνο η βιολογία ή ακόμα και η ηθική των αμβλώσεων που την ακολουθεί κατά πόδας, αλλά το φιλοσοφικό ερώτημα του εάν, παρά τη σπουδαιότητα αυτής της αφετηρίας, η δική μας συνιστά μία αρχή. Παρότι η έξωση από τη μήτρα της μητέρας μας αποτελεί την εκκίνηση της σόλο καριέρας

μας, της σταδιοδρομίας μας ως μονάδας ξεχωριστής από όλες τις υπόλοιπες, το αιτιατό αυτής της μοναδικότητας πηγάζει από ένα αίτιο – δηλαδή, από την ερωτική συμπλοκή των γονεϊκών χρωματοσωμάτων. Εκτός κι αν η δική μας ήταν παρθενογένεση, είχαμε δύο βιολογικούς γονείς, από τους οποίους εξαρτήθηκε η γέννησή μας. Η «αρχή» μας δεν ήρθε από το πουθενά – δημιουργήθηκε από κάτι που υπήρχε πριν από εμάς, κι αυτό σημαίνει ότι η μοναδικότητα την οποία πετύχαμε με τη γέννησή μας είναι ένα είδος ψευδαίσθησης: στην πραγματικότητα, είμαστε το αποτέλεσμα μίας διαδικασίας που ξεκίνησε πολύ πριν από τη σύλληψή μας. Το ρήμα «γεννιέμαι» υποδηλώνει το ξεκίνημα μιας καινούργιας μοναδικότητας, θα μπορούσε όμως να εκληφθεί και ως το ξετύλιγμα του πιο φρέσκου φύλλου στο πανύψηλο στέλεχος ενός φυτού, οι ρίζες του οποίου απλώνονται πολύ πίσω στην Ιστορία.

Παρομοίως, αυτή καθαυτή η ιδέα ότι το αίτιο της ύπαρξής μας είναι οι γονείς μας μπορεί επίσης να αμφισβητηθεί. Σκέφτομαι εδώ τον Ντέιβιντ Χιουμ, αυθεντία του σκοτσέζικου Διαφωτισμού και ένθερμο υποστηρικτή του εμπειρισμού, του δόγματος εκείνου που θέτει την άμεση παρατήρηση πάνω από την αφηρημένη θεωρία. Ο Χιουμ ήταν ιδιαίτερα ενοχλημένος από την εσφαλμένη ή αβασάνιστη σύνδεση του αιτίου με το αιτιατό και το διάσημο παράδειγμά του πάνω σ' ετούτο το κεφαλαιώδες ζήτημα ήταν το μπιλιάρδο: μία μπάλα χτυπάει μία άλλη, με το προβλέψιμο αποτέλεσμα να τη στείλει προς μία δεδομένη κατεύθυνση, πότε πότε όμως συμβαίνει κάτι απρόσμενο και η πρώτη μπάλα θα εξοστραχιστεί ή θα

γλιστρήσει ή θα αναπηδήσει. Το δίδαγμα είναι ότι μία και μοναδική εξαίρεση μπορεί να ακυρώσει τον κανόνα, γι' αυτό κάθε γεγονός πρέπει να εξετάζεται ξεχωριστά: υπό αυτή την έννοια, οι θεωρίες είναι για τους τεμπέληδες αμπελοφιλοσόφους, τίποτα παραπάνω από έτοιμες λύσεις για μια λειτουργική, αλλά επιφανειακή και ανακριβή γνώση του κόσμου. Ποια είναι λοιπόν η στάση των εμπειριστών ως προς τη γέννηση; Κάθε φορά που ένα μωρό γεννιέται, πρέπει να αποδείξεις και όχι απλώς να υποθέσεις ότι είναι ο καρπός της ερωτικής ένωσης δύο ανθρώπων.

Κι αν σας φαίνεται κουραστικό ή παράδοξο, απλώς θυμηθείτε ότι αυτή καθαυτή η παρθενογένεση ήταν μία εξαίρεση τόσο επιβλητική, ώστε γέννησε με τη σειρά της ένα παγκόσμιο κίνημα. Παρ' όλα αυτά, ακόμα και η παρθενογένεση είχε το αίτιό της, το οποίο, αν πιστεύετε σ' αυτήν, ήταν το πρώτο αίτιο των πάντων: ο Αρχιμάστορας του κόσμου, γνωστός και ως Θεός. Αν υποθέσουμε ότι ο Θεός είναι ο δημιουργός, τότε το κυριότερο προσόν στο βιογραφικό Του είναι ότι δεν υπάρχει αίτιο που να τον έχει προκαλέσει, ένα θαύμα το οποίο οι θεολόγοι του Μεσαίωνα αποκαλούσαν *causa sui* (αιτία του εαυτού του). Αυτό ριζίζει τη γέννηση –είτε είστε δημιουργιστής και ανάγετε την καταγωγή σας στον Αδάμ και την Εύα, είτε απλώς πιστεύετε ότι τα πάντα είναι δημιουργήματα του Θεού– ως άμεσο αποτέλεσμα Εκείνου. Ως δημιουργήματα του Θεού, άρα ενός όντος που δεν είναι δημιουργήματα κανενός, αυτή είναι η πρώτη από τις τρεις έννοιες υπό τις οποίες η γέννηση μπορεί να αντιμετωπιστεί σαν

θαύμα. Τη δεύτερη θα την περιέγραφαν με επιτυχία αθεϊστές γονείς, οι οποίοι, παρότι απορρίπτουν τη θεϊκή παρέμβαση στη γέννηση του παιδιού τους, δεν παύουν να αισθάνονται περιδεείς με την εμφάνιση αυτής της νέας ζωής, καθώς και με το γεγονός ότι από την απλή σεξουαλική συνένωση μητέρας και πατέρα γεννιέται ένα παιδί, ένα ον σύνθετο και πολυδιάστατο σε όλη τη μικροσκοπική τελειότητά του.

Η τρίτη έννοια του θαύματος της γέννησης ανήκει στο ίδιο το βρέφος. Βέβαια, όλοι μας γεννιόμαστε – διαφορετικά, εσείς δε θα διαβάζατε τούτες τις αράδες κι εγώ δε θα τις είχα γράψει–, αλλά οι περισσότεροι από εμάς σίγουρα έχουμε λησμονήσει την εμπειρία. Δεν πρόκειται για κάτι αξιοπερίεργο, δεδομένου ότι οι πρώτες αναμνήσεις μας ξεκινούν από την ηλικία των τριών περίπου χρόνων. Φυσικά, μπορούμε να συμβουλευτούμε τα χιλιάδες κείμενα που έχουν γραφτεί πάνω στο θέμα, ό,τι κι αν διαβάσουμε όμως θα έχει να κάνει με τη γέννηση άλλων ανθρώπων. Ακόμα κι αν η δική σας γέννηση έχει καταγραφεί με άκρα σχολαστικότητα, τέτοιες αντικειμενικές καταγραφές σπάνια υποκαθιστούν την υποκειμενική εμπειρία που θα μας φαινόταν τόσο πολύτιμη. Παρότι χρονικά άπιαστη, υπάρχουν άνθρωποι που υποστηρίζουν ότι συνεχίζουν έως και πολύ αργότερα στη ζωή τους να ονειρεύονται τη γέννησή τους, γεγονός άξιο μελέτης, αφού τα όνειρα αυτά δεν αποκλείεται να μας δώσουν κάποιες ενδείξεις γι' αυτή την τόσο σημαίνουσα προσωπική εμπειρία που τόσο παράδοξα ξεχνάμε.

Τα όνειρα που σχετίζονται με τη γέννησή μας είναι

διαφορετικά από τις αναμνήσεις μας και αφήνουν μια ομιχλώδη «αισθητή» εντύπωση, δηλαδή καταγράφονται στο σώμα περισσότερο ως αισθήσεις παρά ως εικόνες: για παράδειγμα, κάποιοι αναφέρουν μία αίσθηση βάρους στο κεφάλι. Δε μοιάζουν με τα συνηθισμένα όνειρα, όπως το να βρίσκεται κανείς γυμνός σε δημόσιο χώρο, κάτι που είναι οδυνηρά ξεκάθαρο. Τα επονομαζόμενα όνειρα της γέννησης προσομοιάζουν με εμφράξεις της ψυχής, με μαύρες κηλίδες αποτυπωμένες πάνω της, σημάδια τα οποία, σαν τα ζώα τη νύχτα, μόλις που διακρίνονται στο σκοτάδι που τα περιβάλλει. Γι' αυτούς τους λόγους, τα όνειρα της γέννησης αντιστοιχούν σ' εκείνο που ο Πλάτωνας ονόμασε ανάμνηση και το οποίο, όπως υποδηλώνει η λέξη, είναι το αντίθετο της αμνησίας. Μόνο που για τον Πλάτωνα υπάρχει μία θεμελιώδης διαφορά ανάμεσα στο να θυμάσαι και στο να μην ξεχνάς: το δεύτερο κρατά στο μυαλό εμπειρίες, των οποίων η πρόσβαση δεν είναι εφικτή. Πρόκειται για τις αναμνήσεις και είναι πολύ πιθανό ότι τα όνειρα της γέννησης εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία: μη-λησμονημένες εμπειρίες (σε αντίθεση με τις ξεκάθαρες αναμνήσεις) οι οποίες είναι απροσπέλαστες. Η ανάμνηση της γέννησης είναι απύσασα, αλλά δεν έχει χαθεί.

Ίσως να μην είναι και τόσο εντυπωσιακό – γιατί να μη διατηρούμε κάπου μέσα στην ύπαρξή μας, εν είδει απολιθωματικής καταγραφής, τα ίχνη της ιδρυτικής πράξης της; Θα ήταν πιο παράδοξο να τα εξαλείψουμε. Η διεργασία αυτή ωστόσο υποδηλώνει ότι, όποια κι αν είναι η ηλικία μας, κουβαλάμε όλο το βιολογικό παρελθόν

μας στο παρόν, σαν ένα ενεργό παλίμψηστο εμπειρίας ή σαν ένα κατακόρυφο πέτρωμα στο οποίο η κάθε διαστρωμάτωση αφηγείται την ιστορία μιας εποχής παλαιότερης από την παραπάνω και όλες οι διαστρωματώσεις βρίσκονται ταυτόχρονα σε κοινή θέα.

Αν στην κατηγορία της ανάμνησης ο Πλάτωνας περιλαμβάνει το ότι μπορούμε να διαισθανθούμε εμπειρίες τις οποίες δε θυμόμαστε ή να αναγνωρίσουμε ό,τι δεν αναγνωρίσαμε την πρώτη φορά, τότε η γέννηση αποδεικνύεται το τέλειο υλικό γι' αυτήν. Και τούτο γιατί η γέννησή μας ήταν ένα γεγονός που μας συνέβη χωρίς καν να το καταλάβουμε. Εδώ έγκειται το θαύμα της, στην έκπληξη που έρχεται από το πουθενά και εγκαινιάζει την ύπαρξή μας.

Για άλλους, ωστόσο, το θαύμα της γέννησης είναι ένα δράμα, το δώρο της ζωής κατάρα και εδώ συναντούμε το *bête noire* (μαύρο τέρας) του υπαρξισμού. Ενώ ο εμπειρισμός εφιστά την προσοχή μας στη λεπτομέρεια του είναι, ο υπαρξισμός καταλήγει στα πλέον τρανταχτά συμπεράσματα αναφορικά με το τι είναι και τι όχι· ανοίγει δρόμο πίσω από τους υπομνηματισμούς της δραστηριότητας στους πρόποδες της εμπειρίας, για να φτάσει στα υψίπεδα της γενίκευσης και της συγκλονιστικής θέας που προσφέρουν τα ύψη τους. Πάρτε για παράδειγμα τον Ζαν-Πολ Σαρτρ, ο οποίος θα μπορούσε να παρομοιάσει τη γέννηση με δυσκοπώδη γεμάτο δηλητηριώδες υγρό, αφού σου προσφέρει μεν τη ζωή, αλλά σου στερεί το νόημα που τη συνοδεύει – σαν να κερδίζεις δηλαδή ένα σπορ αμάξι και να χάνεις αμέσως τα κλειδιά του. Κατ' αρχάς,

η γέννησή μας δεν είναι στο χέρι μας – σ’ αυτή καθαυτή την προέλευση της ζωής μας δεν έχουμε καν λόγο! Η γέννηση είναι κάτι που μας συμβαίνει και όχι κάτι που καθορίζουμε, και μας αφήνει αντιμέτωπους με την αυθαιρεσία της ίδιας μας της ύπαρξης, η οποία έτσι κι αλλιώς θα μπορούσε θαυμάσια να περιοριστεί σε μια τυχαία συνεύρεση, εννέα μήνες νωρίτερα, του Τζο του Σπερμούλη και της Τζέιν της Αυγούλας. Για να μην αναφερθούμε στη ζαριά που μας εμφάνισε κάποια τυχαία χρονιά, σε έναν τυχαίο τόπο, με τυχαίο γένος, εθνικότητα και κοινωνική τάξη. Κι ούτε βελτιώνονται ιδιαίτερα τα πράγματα καθώς μεγαλώνουμε: όποιος έχει μάτια μπορεί να δει ότι όσα συμβαίνουν ως αποτέλεσμα εξίσου αυθαίρετων αιτιών – ένα γεγονός τόσο βαρυσήμαντο όσο ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος ξεκινάει μ’ ένα άνευ σημασίας επεισόδιο σχετικά με κάποιον Αυστριακό δούκα, το ένα φέρνει τ’ άλλο και ιδού τα τύμπανα του πολέμου ηχούν. Προφανώς δεν υπάρχει Θεός –το να πιστεύεις σ’ Αυτόν δεν είναι παρά μια καθησυχαστική ψευδαίσθηση–, κι έτσι κανένα γενικό συμπέρασμα δεν είναι δυνατό να εξαχθεί για τίποτα: είμαστε προορισμένοι εκ γενετής να πορευόμαστε στο μονοπάτι μας στο δάσος, σέρνοντας τα πόδια μας από το κλαδί Α στο κλαδί Β.

Παρ’ όλα αυτά, ο Σαρτρ καταφέρνει να βγάλει μερικά κάστανα απ’ τη φωτιά, συνειδητοποιώντας ότι ακριβώς επειδή το ανυπέρβλητο νόημα δεν υπάρχει, κανείς δε μας εμποδίζει να το δημιουργήσουμε για τον εαυτό μας. Αν η γέννηση είναι μία ατυχής πτώση μέσα στο βούρκο της κενής νοήματος ύπαρξης, τότε μπορούμε να την

εκλογικεύσουμε σαν την απαραίτητη προετοιμασία για τη γεμάτη μεγαλείο ζωή που ενδέχεται να ακολουθήσει – ένα μεγαλείο το οποίο ωστόσο δεν μπορούμε ν’ αφήσουμε στην τύχη του. Ως απάντηση στην κατηγοριοποίηση του Μαλβόλιο στη *Δωδεκάτη νύχτα* ότι «άλλοι γεννιούνται μεγάλοι, άλλοι καταχτούν το μεγαλείο, κι άλλοι δέχονται το μεγαλείο σαν να τους πέφτει απ’ τον ουρανό»*, ο Σαρτρ θα είχε απορρίψει την πρώτη και την τρίτη κατηγορία: πρέπει να φτιάξεις ο ίδιος την τύχη σου, κι αυτό το πετυχαίνεις, πάνω απ’ όλα, απελευθερώνοντας τον εαυτό σου από το ατύχημα της γέννησής σου και αναλαμβάνοντας ο ίδιος δράση.

Εν μέρει, η απήχηση του φιλοσόφου στη γενιά του 1968, στους ανθρώπους που εξεργέθηκαν στους δρόμους του Παρισιού (τους ίδιους δρόμους στους οποίους μόλις είδαμε τον Ζαν-Λικ Γκοντάρ να κινηματογραφεί), οφειλόταν στην αντιφιλοσοφική του έμφαση στη δράση ως μέσο για να δώσει κανείς νόημα στη ζωή, μία έμφαση την οποία ο Σαρτρ δανείστηκε από τον Καρλ Μαρξ, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι όλοι οι προηγούμενοι φιλόσοφοι απλώς ερμήνευαν τον κόσμο, ενώ το θέμα ήταν να τον αλλάξεις!

Δε χρειάζεται όμως να είναι κανείς τόσο κυνικός – από τη φύση της, η γέννηση φέρνει μαζί της κάποια παρηγοριά. Όχι μόνο μπορείς να ζήσεις, αλλά επειδή πριν από τη γέννησή σου κάθε άλλο παρά ζούσες, μπορείς επί-

* Ουίλλιαμ Σαίξπηρ, *Δωδεκάτη Νύχτα*. Μετάφραση Βασίλης Ρώτας, εκδόσεις Επικαιρότητα/Το Βήμα. (Σ.τ.Μ)

σης να πάρεις μία αρκετά χρήσιμη ιδέα για το τι σε περιμένει στην αντίπερα όχθη της ζωής. Το διάστημα πριν από τη γέννηση θα μπορούσε να είναι μια πρόβα για το διάστημα έπειτα από τη ζωή (ή, για να λέμε τα πράγματα με τ' όνομά τους, μετά το θάνατο), κάτι ικανό να καθυστερήσει τους όποιους φόβους του θανάτου. Δεύτερον, ακόμα κι αν ο Σαρτρ έχει δίκιο και η γέννηση δεν είναι τίποτα παραπάνω από μια τυχαία πτώση στην επικράτεια των απρόσμενων δυσάρεστων εξελίξεων, μπορεί κανείς να δει το πράγμα και από μία άλλη σκοπιά.

Ενώ ο Σαρτρ είπε ότι είναι ηθικά επιβεβλημένο για όλους μας να διαφοροποιήσουμε την κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε με τη γέννησή μας, να μετατρέψουμε το να είμαστε απλώς «en-soi» (δι' εαυτόν) σε «roui-soi» (καθ' εαυτόν), κάνοντας έτσι το παθητικό ενεργό, ο ομολογός του στη Γερμανία Μάρτιν Χάιντεγκερ είδε μάλλον το αντίστροφο.

Κατ' αρχάς, δεν μπορείς να είσαι χωρίς να είσαι κάπου, κι όταν γεννιέσαι, καταλαμβάνεις μια θέση στον πλανήτη, σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό σημείο: όλο το είναι λοιπόν είναι να βρίσκεσαι-εκεί, συνδεδεμένος με τη γη. Αντίθετα, με το να παραδέρνεις αποκομμένους στη σάρτρεια έρημη χώρα, η γέννηση σημαίνει να βρίσκεις μία θέση στον κόσμο και να ανήκεις κάπου. Δεύτερον, εφόσον το είναι σου αναγκαστικά υπάρχει στον τόπο, πρέπει να υπάρχει και στο χρόνο και η γέννηση σημαίνει, ούτως ειπείν, την είσοδο στον ποταμό του χρόνου. Αντί ν' αναζητούμε στα τυφλά, όπως στον Σαρτρ, μια αίσθηση κατεύθυνσης, από τη στιγμή της γέννησής μας κα-

τευθυνόμαστε στο χρόνο, οδηγούμενοι προς τα εμπρός από ένα μέσον το οποίο ενεργοποιεί την ύπαρξή μας – στο κάτω κάτω, αν δεν υπήρχαμε στο χρόνο, θα ήμασταν κοκαλωμένοι σαν τ' αγάλματα. Αν τα δούμε μαζί, αυτό σημαίνει ότι η γέννηση είναι το δώρο του χρόνου και του χώρου, των δύο κυριότερων όψεων της ύπαρξης. Πριν από τη γέννηση, δεν έχουμε καμία από τις δύο, όμως ο ερχομός μας στον κόσμο σημαίνει ότι λαμβάνουμε το δώρο όλων όσα υπάρχουν.

Μαθαίνω να βαδίζω και να μιλάω

ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΖΩΟ που το πρωί περπατάει με τέσσερα πόδια, το μεσημέρι με δύο και το βράδυ με τρία; Αν δεν ξέρετε, θα σας σκοτώσω· αν ξέρετε, θα σκοτωθώ.

Αυτό ήταν το αίνιγμα της Σφίγγας, του μυθικού τέρατος που τεμπέλιαζε κουρνιασμένο στην είσοδο των αρχαίων Θηβών, βασανίζοντας τους περαστικούς μ' αυτό το εξωφρενικό στοίχημα. Πριν το στοίχημα κερδηθεί, πολλοί περαστικοί έπεσαν θύματα εκείνου του φτερωτού λιονταριού με το κεφάλι γυναίκας, κι όταν το αίνιγμα λύθηκε, ο αποκωδικοποιητής του δεν ήταν άλλος από τον Οιδίποδα. Η απάντησή του φυσικά ήταν «ο άνθρωπος», το πλάσμα που ως βρέφος μπουσουλάει, ως ενήλικας περπατά στα δυο του πόδια και στην τρίτη ηλικία του καταφεύγει για βοήθεια σ' ένα ραβδί. Ακούγοντας τη μειλίχια απάντηση του Οιδίποδα, η Σφίγγα, πιστή στο λόγο της, γκρεμίστηκε από το βράχο της προβαίνοντας σε μια πράξη αυτοκτονίας.

Φρικιαστικό σε πρώτη ανάγνωση, το βάνανσο παιχνίδι της Σφίγγας παραπέμπει στη θεμελιώδη σύνδεση

ανάμεσα στον άνθρωπο και τη βάδιση. Στο αίνιγμα, ο «άνθρωπος» –και ας προσθέσουμε εδώ όχι μόνον ο *άνδρας*, αλλά και η γυναίκα– ορίζεται από την ικανότητά του να κινείται στα δυο του πόδια. Ενώ η Σφίγγα ήταν τετράποδο (ενδεχομένως το κίνητρό της να ήταν η ζήλια), ο άνθρωπος είναι δίποδο και, όπως θα δούμε σε λίγο, αυτό έχει τα πλεονεκτήματά του τόσο θεολογικά όσο και εξελικτικά. Οτιδήποτε άλλο κι αν τον θεωρούμε, ο άνθρωπος είναι περιπατητής, εποχούμενος, πεζός, κι έτσι, όταν ως νήπια σηκωνόμαστε από το πάτωμα για να τρεκλίσουμε στηριγμένοι στις στρουμπουλές πατούσες μας, με το ένα χέρι στον καναπέ, κάνουμε κάτι περισσότερο από το να προσπαθούμε να φτάσουμε το μπισκότο στο πιάτο της μαμάς μας – προσχωρούμε στο ανθρώπινο είδος.

Όχι ότι αυτή είναι η συνειδητή πρόθεση του νηπίου. Όπως και η γέννηση που είχε προηγηθεί πριν από δώδεκα περίπου μήνες, όταν με ένα σεισμικό σπασμό και αγνοώντας σχεδόν παντελώς τη βούλησή της, το σώμα της μητέρας ενεργοποιήθηκε σαν ξυπνητήρι για να βγάλει το βρέφος στον κόσμο, έτσι και η παρόρμηση της βάδισης και της κίνησης είναι αδύνατον να αναχαιτιστεί. Μία δύναμη ισχυρότερη από το ίδιο διαπερνά το νήπιο, διατάζοντάς το με όλη την ηγεμονική επιβλητικότητα του Ιησού όταν καλούσε τον Λάζαρο να σηκωθεί και να περπατήσει. Πράγματι, το μωρό μπορεί εκείνη τη στιγμή να χρησιμοποιήσει συνειδητά τους μυς του και να ελέγξει ως ένα βαθμό τις κινήσεις του, αλλά αυτή η προτροπή προς το έδαφος έχει τη ρίζα της σε κάτι πολύ υψηλότερο, σ' εκείνη τη βιολογική προσταγή που κάνει το σώμα

μας να μεγαλώνει, να αναπτύσσεται και να προσλαμβάνει ένα συγκεκριμένο σχήμα. Όσο αδύναμες κι αν είναι οι πρώτες προσπάθειές του, όσο συχνά κι αν ο μικρός περιπατητής πέφτει με τον ποπό, η βάδιση δε θα αργήσει να συμβεί. Εκτός κι αν υπάρχει κάποιο ελάττωμα, η έναρξη της λειτουργίας της δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να ανακοπεί.

Σκεφτείτε: κι αν επρόκειτο για μία δύναμη στην οποία μπορούσαμε ν' αντισταθούμε και δε μαθαίναμε ποτέ να περπατάμε; Εκτός από το ότι θα ήμαστε αναγκασμένοι να τρώμε συνέχεια χώμα και να απαλείψουμε διά παντός από τις κινητικές επιλογές μας το κάθετο επίπεδο –χάνοντας έτσι μία ολόκληρη διάσταση–, θα βρισκόμαστε στο χαμηλότερο σκαλοπάτι της ανεμόσκαλας για τον ουρανό. Καμιά φορά ξεχνάμε ότι το φίδι στον Κήπο της Εδέμ, η ενσάρκωση του διαβόλου, είχε αρχικά την ικανότητα της όρθιας βάδισης. Η καταδίκη να σέρνεται με την κοιλιά ήταν η τιμωρία του επειδή έβαλε σε πειρασμό την Εύα: το κάποτε ευέλικτο φίδι μετατράπηκε σε ένα από τα ταπεινότερα είδη ζωής, σε ασήμαντο σκουλήκι. Κι αν έτσι είναι η ζωή στον πάτο της σκάλας, στην επικράτεια των όντων που σέρνονται, τότε η ικανότητα της βάδισης –το αμέσως παραπάνω σκαλί– δεν μπορεί παρά να είναι προνόμιο. Η βάδιση όχι μόνον ορίζει τον άνθρωπο, αλλά υποδηλώνει και αυτού του είδους την ανωτερότητα η οποία δεν περιορίζεται στο πεδίο της φυσικής ανύψωσης. Το υψόμετρο που κατακτούμε από την όρθια θέση υποδηλώνει την προσέγγισή μας στον Θεό και την αντίστοιχη απομάκρυνσή μας από τα ζώα: το ύψος της κεφα-

λής του όρθιου ανθρώπου είναι το συμβολικό ενδιαμέσο σημείο ανάμεσα στον ουρανό και τη γη. Όταν αυτός ο άνθρωπος αρχίσει να κινείται βαδίζοντας σ' ετούτη την επιπλέον διάσταση, λαμβάνει το δώρο της ελευθερίας, μιας ελευθερίας όχι απλώς γεωγραφικής αλλά και επιστημονικής: η βάδιση παρέχει την ευκαιρία της εξερεύνησης νέων κόσμων.

Ωστόσο, η σπουδαιότητα τόσο του μπουσουλήματος όσο και της βάδισης ξεπερνιούνται πολύ γρήγορα από αυτό που είναι δυνατό από την κορυφή της σκάλας – δηλαδή από την πτήση. Ναι, το περπάτημα επιβεβαιώνει την ελευθερία, πρόκειται όμως για ένα περιορισμένο είδος ελευθερίας, αφού αποκλείει τις εναέριες μεταφορές, αγαπημένο τρόπο κίνησης των αγγέλων, οι οποίοι κοιτούν αφ' υψηλού τόσο τον άνθρωπο όσο και το διάβολο. Παρότι η βάδιση μας επιτρέπει να διασχίσουμε τη γη, μας δένει πάνω της, δίνοντας έτσι το όνομα του πρώτου ανθρώπου σ' εκείνο τον μοιραίο κήπο. Αδάμ σημαίνει «κόκκινο χώμα», υποδηλώνοντας ότι ο άνθρωπος κατασκευάστηκε σκόπιμα από πηλό, ώστε να μπορέσει να αποφύγει το είδος της ύβρεως που έβαλε υπερφίαλες ιδέες στο κεφάλι του Σατανά· η λέξη «άνθρωπος» επίσης παραπέμπει στο χώμα. Τα πόδια του ανθρώπινου είδους ήταν προορισμένα να παραμείνουν γερά καρφωμένα πάνω στη γη, λες και αυτή η μία επιπλέον διάσταση ήταν υπεραρκετό προνόμιο. Πάνω από τον άνθρωπο και κρατώντας τον στη θέση του βρίσκονταν οι *putti* (ερωτιδείς) που αρμένιζαν ευδαίμονες στα ουράνια, χωρίς το βάρος της υποτιθέμενης απελευθέρωσης της ανθρώπινης

βάδισης, η οποία, συγκρινόμενη με τη δική τους απεριόριστη ελευθερία κίνησης, πρέπει να φαινόταν τόσο απελευθερωμένη όσο και οι για πάντα δεμένοι μεταξύ τους κρίκοι μιας βαριάς σιδερένιας αλυσίδας.

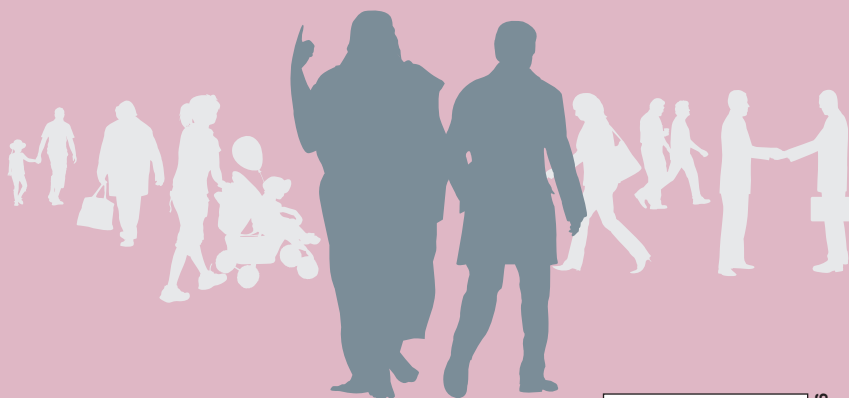
Ωστόσο, για έναν άγγελο το πέταγμα ήταν βάρος και η βάδιση αξιοζήλευτη ευλογία. Σκέφτομαι την κινηματογραφική ταινία *Τα φτερά του έρωτα*, ένα γερμανικό φιλμ του 1987, στο οποίο ένας άγγελος ερωτεύεται μία γήινη και ξαναπέφτει στη γη για να είναι μαζί της. Το ζητούμενό του όμως δεν είναι μόνο η αγάπη. Η προσκόλληση στη γη έχει απολαβές μη διαθέσιμες στον ουρανό, πράγματα που έχουν να κάνουν με το ανθρώπινο συναίσθημα σε όλη την ατελή πολυπλοκότητά του. Για παράδειγμα, αν μπορείς να πετάξεις όπως οι άγγελοι, δε φοβάσαι μήπως πέσεις· από την άλλη μεριά όμως, επειδή εμείς οι άνθρωποι αναγκαστήκαμε να μάθουμε να περπατάμε και πέσαμε πολλές φορές μέχρι να το πετύχουμε, έχουμε μια πιο εκλεπτυσμένη, πιο αντικειμενική αίσθηση της αξίας της βάδισης. Για μας, το περπάτημα αποτελεί κατάκτηση, ότι υπερπηδήσαμε τα εμπόδια της συνεχούς πτώσης και της ολίσθησης, ότι κατακτήσαμε την ίδια τη βαρύτητα και όλες αυτές τις αντίρροπες δυνάμεις τις οποίες καλούμαστε να καθυποτάσσουμε καθημερινά. Ενώ ο άγγελος μπορεί να αιωρείται πάνω από τη γη, έχοντας πλήρη άγνοια γι' αυτήν, η βάδιση φέρνει τον άνθρωπο σε έντονο διάλογο μαζί της, κάτι που αναμφισβήτητα δημιουργεί μια κάποια ικανοποίηση.

Επιπλέον, ενώ οι άγγελοι είναι αόρατοι ή, κι όταν δεν είναι, έχουν την τάση να εξαφανίζονται αστραπιαία, η

βάδιση αφήνει ίχνη. Τα πρώτα βήματα του νηπίου, αν και υπό μία έννοια κοινά, σηματοδοτούν την εκκίνηση μιας διαδρομής η οποία κινείται προς μία ορισμένη κατεύθυνση, που δεν έχει επιστροφή και είναι προορισμένη να παραμείνει ως η αποκλειστική καταγραφή της προόδου της. Η μετάβαση εκεί όπου οι άγγελοι δεν πατούν ποτέ ανοίγει ένα μονοπάτι στο χρόνο, κι όταν μαθαίνουμε να περπατάμε, σημαδεύουμε το χώρο μας στη γη, χαράσσοντας την αυτοβιογραφία μας στο χώμα. Η Ζόρα Νιλ Χέρστον, η σπουδαία Αφροαμερικανή χρονικογράφος, έδωσε στην αυτοβιογραφία της του 1942 τον τίτλο *Ίχνη σ' ένα χωμάτινο δρόμο*, ενώ την ιδέα της πορείας στο μονοπάτι της ζωής επανέφερε πρόσφατα ο τοπιογράφος Ρίτσαρντ Λονγκ, ο οποίος διέγραψε (κυριολεκτικά) τη σταδιοδρομία του διασχίζοντας πεζή βουνά και λαγκάδια. Ανάβοντας τις αυτοσχέδιες φωτιές του στην ύπαιθρο και καταγράφοντας τα ταξίδια του τόσο με το φακό της φωτογραφικής μηχανής όσο και με συχνά ποιητικές καταχωρίσεις στο ημερολόγιό του, μετατρέπει φωτογραφίες και ημερολογιακές καταγραφές σε έργα τέχνης, ενώ αυτές καθαυτές οι πορείες του διεκδικούν τον τίτλο του έργου τέχνης. Ή μάλλον, τον τίτλο του έργου της φύσης, ενός έργου που φανερώνει τον τρόπο με τον οποίο η λειτουργία της βάδισης συγχωνεύεται με την τέχνη του να είσαι άνθρωπος και στήνει την πλοκή της σχέσης μας με το χώμα, από το οποίο προήλθαμε και στο οποίο θα επιστρέψουμε.

**Αν η ζωή δεν έχει νόημα, όπως ισχυρίζεται ο Σαρτρ,
ποιος ο λόγος να γεννιέσαι; Τι λέει ο Φρόντ
για την απώλεια της παρθενίας και τι δηλώνει ο Νίτσε
για την κρίση της μέσης ηλικίας;**

Από τη γέννηση μέχρι το θάνατο, τα πιο δυνατά μυαλά της Ιστορίας έχουν αφιερώσει άπειρο χρόνο προσπαθώντας να εντοπίσουν την πραγματική σημασία που έχουν τα ορόσημα στη ζωή μας. Ο Ρόμπερτ Ρόουλαντ Σμιθ συγκεντρώνει για πρώτη φορά όλες αυτές τις σκέψεις σ' ένα έξυπνο βιβλίο-ταξίδι στις καλές και τις κακές στιγμές της ζωής. Αντλώντας στοιχεία από τη φιλοσοφία, την τέχνη, τη λογοτεχνία και την ψυχολογία, εξερευνά το νόημα των παγίδων που όλοι μας πρέπει να αντιμετωπίσουμε. Ο αναγνώστης θα μάθει από τον Αριστοτέλη για το σχολείο, από τον Απόστολο Παύλο για τον έρωτα, από τον Κικέρωνα για τη σοφία των γηραιών. Είτε πρόκειται να αρχίσει μαθήματα οδήγησης είτε να παντρευτεί, είναι βέβαιο ότι το βιβλίο αυτό θα τον διασκεδάσει και θα τον συντροφέψει ευχάριστα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

ΤΑΤΟΙΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550

www.psichogios.gr • e-mail: info@psychogios.gr

ISBN 978-960-496-509-0

9 789604 965090

ΚΩΔ. ΜΗΧ./ΣΗΣ: 09276

ΔΙΑΒΑΣΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑΤΙ ΚΑΘΕ ΒΙΒΛΙΟ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ